

ים המלח

כתב: עטר זהבי

רוב האנשים המחוברים למקורות המידע המודרניים שמעו על הר האוורסט שבהימליה. מדוע? יש משהו מושך מאוד בהר הגבוה בעולם, ביכולת לעמוד בנקודה שגבוה ממנה אפשר לעלות רק בטיסה. באמריקה, למשל, המעצמה העולמית והמשפיעה ביותר בעולם, תמיד מחפשים את הגדול ביותר, החזק ביותר, המרשים ביותר - בין אם זה הגרנד קניון, המטוס החדיש שהם פיתחו, נושאות המטוסים שלהם, הגודל של ההמבורגר בלחמנייה או המשקל של האזרח הממוצע.

אצלנו בארץ ישראל הכול די קטן, ואפשר לעבור ביום אחד מהחרמון המושלג ועד לאילת היבשה. עם זאת, יש דבר אחד שבו אנחנו מחזיקים בשיא העולמי, בשיתוף ידידינו הירדנים, ובעתיד אולי גם עם שכנינו הפלסטינים - אנחנו יכולים לבקר בכל יום שבו נחפוץ במקום הנמוך ביותר העולם. יותר מזה, משנה לשנה הוא רק הולך והופך לנמוך יותר, ושובר מחדש את השיא שהוא עצמו קבע. הוא גם משחק תפקיד משמעותי בהיסטוריה ובתאולוגיה של שלוש הדתות הגדולות - נצרות, יהדות ואסלאם, והוא בעל מאפיינים אקולוגיים ייחודיים רבים, עד כדי כך שכמעט נבחר לאחד משבעת פלאי עולם בלי שמישהו ממש ניסה לעזור לו באופן פעיל.

כל האגף הדרומי של ים המלח שיבש הוא עתה בריכות אידוי של מפעלי ים המלח.

1

ים המלח נמצא בלבו של קו שבר - השבר הסורי-אפריקאי - המתחיל בלב מישורי אפריקה, נמשך לאורך ים סוף ומסתיים בדרום טורקיה. באזורנו אפשר למתוח קו מפריד בין לוח סיני וישראל לבין לוח חצי האי ערב. ירדן נמצאת מצד אחד של השבר הזה, וישראל מצדו האחר. שני הלוחות נמצאים בתזוזה צפונית, אולם הלוח הירדני זז צפונה מהר יותר. כל כך מהר יותר, שבחמישה מיליון שנה הוא נדד 106 ק"מ צפונה יותר מלוח סיני וישראל. איך אנחנו יודעים זאת? פשוט: בתמנע, שבצד שלנו של קו השבר, ניתן למצוא נחושת בריכוזים גבוהים, וגם בפונון שבצד הירדני של הערבה ניתן למצוא את אותה הנחושת, שנוצרה באותו תהליך ובאותה תקופה, אלא שפונון נמצאת 106 ק"מ צפונה לתמנע. גם קווי שבר קדומים לשבר הסורי-אפריקאי, שחוצים את סיני לרוחבו וממשיכים בערב הסעודית, מצדו השני של ים סוף, מוסיפים 106 ק"מ צפונה יותר.

השבר שבינינו לבין ירדן נקרא שבר תזוזה אופקית, שמשמעותו כי ירדן זזה צפונה ביחס לישראל. כל עוד התזוזה היא אופקית לגמרי, לא נוצרת דרמה גדולה. אולם ברגע שהשבר מזגזג לכיוון מזרח או מערב, נוצרת התנגשות או פתיחה בין שני הלוחות בהתאם. אם נלך לצפון הארץ נוכל לראות אזור שבו השבר זיגזג מזרחה והלוחות מתנגשים ומתקמטים כלפי מעלה, וכך נוצרו החרמון, הרי הלבנון ומול הלבנון. אך אם השבר מזגזג מערבה, הלוחות מתרחקים זה מזה ונוצר בור ביניהם. כך נוצרו הכינרת ובקעת החולה, וכך נוצרו האגן הצפוני - הצעיר יותר, והדרומי - הוותיק יותר של ים המלח, ובור שלישי, עתיק עוד יותר, שנחתם לחלוטין באדמת סחף באזור

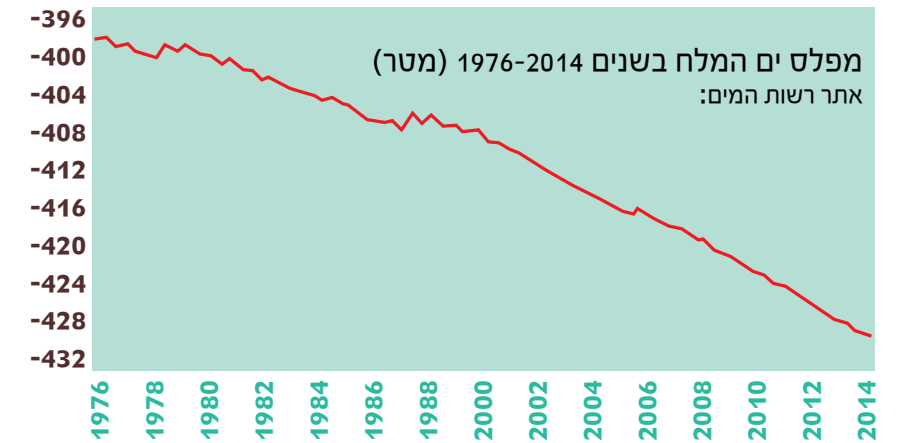
עם נתוני פתיחה כאלה היינו מצפים שהוא יזכה למקום של כבוד במדינת ישראל, מעוטת הנכסים הטבעיים. אך כשמדובר בהקצאת משאבים לשימורו, הוא נדחק לפינה. מדובר כמו בים המלח, סביבה מרתקת ומשתנה תדיר הסובלת מפגיעה בעיקר בגלל פעילות האדם. לא רק הפעילות שלנו במדינת ישראל, אלא הפעילות של כל המדינות השוכנות בתחומי אגן הניקוז שלו - ישראל, ירדן, סוריה, ובמידה מסוימת גם הרשות הפלסטינית.

כשנולדתי - ב-1979 (לא כזה זקן, בכל זאת), ים המלח היה עדיין גוף מים אחד רציף, מהצפון - שפך הירדן, ועד לדרום - אזור הר סדום, כמו שנהגו לצייר אותו פעם במפות. כיום יש לנו את ים המלח הטבעי עד מעט דרומה לאזור עין גדי, שטח יבש עם שתי תעלות מים, אחת ששואבת מים מהאגן הצפוני דרומה ואחת שמשיבה עודפים צפונה, ובריכות אידוי מלאכותיות המכסות שטח גדול יותר משהאגן הדרומי של ים המלח כיסה בעבר הקרוב. גובה המפלס ירד בתוך פחות מ-40 שנה מ-400 מ' ל-428.74 מ', לפי הנתון האחרון שפרסמה רשות המים. שינוי מפלס כזה בכינרת או בים התיכון למשל, הוא בלתי נתפס. הכינרת הייתה הופכת לביצה עכורה, וקו החוף של הים התיכון היה "בורח" מאות מטרים מהבוטקה של המציל. זה בדיוק מה שקרה בכל החופים המוכרזים של ים המלח.

אז מה בעצם מתרחש כאן לנגד עינינו?

כדי להבין את זה לעומק צריך להבין קודם כול איך נוצר ים המלח, ואת שיווי המשקל הקובע את מפלס המים שלו.

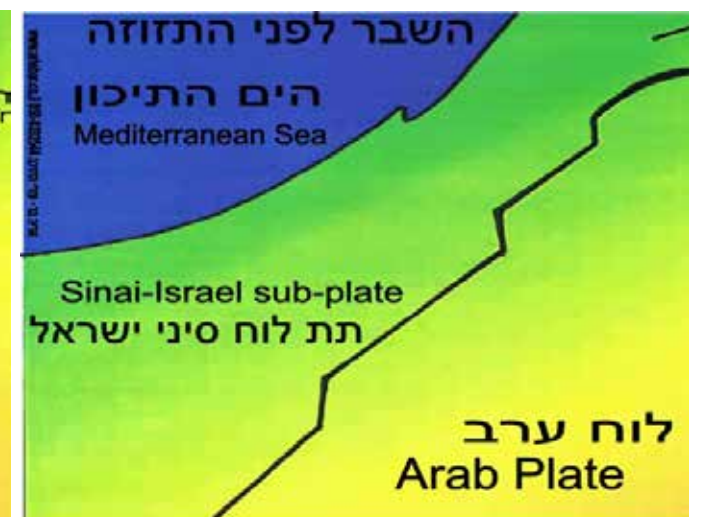
1. שלט עגום שמהווה סיכום עגום למצבו של ים המלח - רק לפני 30 שנה הוא עוד היה רלוונטי... צילם: אודי רן
2. ים המלח נמצא בלבו של השבר הסורי-אפריקאי - המתחיל בלב מישורי אפריקה, נמשך לאורך ים סוף ומסתיים בדרום טורקיה.
3. שנות ה-50 העליזות של ים המלח, מול מצבו העגום כיום.

3 אז והיום

2

1. הצטברות גבישי מלח שהיו בעבר הלא רחוק מתחת לפני המים הפכה את האזור המיושב לגלריה של אמנות טבעית. צילם: אודי רן

2. שתי תעלות להובלת מים שנכרו על ידי מפעלי ים המלח. השמאלית מעבירה מים מהאגן הצפוני לדרומי, והימנית מחזירה את המים, לאחר שהמינרלים נקצרו מהם, בחזרה לאגן הצפוני.

3. בתמונה זו ניתן לראות איך המים המתוקים יחסית של עינות צוקים, המוכרים גם בשם הערבי עין פשחה, חותרים ערוצים חדשים בבוצה הבהירה שהייתה מכוסה בים המלח עד לפני כמה שנים. מליחות הקרקע הגדולה מונעת התבססות צומח, פרט למקומות שנשטפים על ידי מים מהמעיינות המתחתרים, וכך מתקבלים מעין נחשים של צמחייה, הרודפים אחרי ים המלח ההולך ומתרחק. שינוי מפלס ים המלח גורם גם לשינוי מקום נביעות של המעיינות בעינות צוקים, ומקום הנביעה נודד דרומה ומזרחה עם נסיגת קו החוף. צילם: אודי רן

חצבה. העובדה שהאגן הדרומי של ים המלח הוא עתיק יותר היא גם הסיבה שמלכתחילה הוא היה רדוד, לפני התערבות האדם, ביחס לאגן הצפוני, שעומקו כ-320 מ'.

עובדה חשובה נוספת היא שים המלח הוא אגן סגור. מים יכולים להיכנס אליו, אך הם יוצאים ממנו רק באידוי, כשהם משאירים את המינרלים שלהם בתוכו.

בעבר הרחוק היה הים מחובר לים התיכון דרך לשון שעברה מעמק יזרעאל אל הכינרת, בקעת הירדן וים המלח, אולם עם ירידת המפלס נותק הים שידע עליות ומורדות. לפני כ-3.5 מיליון שנה התייצב באזור ים קדום שנקרא כיום בפי הגאולוגים ימת עמורה. את התוצרים שלו אפשר לראות היום בהר סדום, הנלחץ ועולה בדרום בריכות ים המלח. למעשה, הר סדום, העשוי כולו מלח, מכיל מלח עתיק, ולא את המלח השוקע בקרקעית ים המלח כיום. בתקופה קרובה ביותר לימינו, בין 70,000 שנה ל-12,000 שנה, מפלס הים עלה לגובה של 180-מ', ונוצרה ימת הלשון. ימה זו השתרעה מהכינרת ועד לאזור חצבה, ואת תוצריה – תצורת חוואר הלשון, אפשר לראות בשולי ים המלח כיום, בבקעת הירדן ובנחלים אמציה ואביה שבצפון הערבה. ב-10,000 השנים האחרונות ידע האזור התיישבות יחסית, וים המלח קיבל את הצורה המוכרת לנו כיום, של אגן קטן יותר, במפלס של 380-400 מ' מתחת לפני הים. בתקופות של התיישבות משמעותית היה האגן הדרומי הרדוד מתייבש לגמרי, ואז קצב האידוי – שהוא המנגנון שדרכו יוצאים המים מים המלח, היה פוחת בכ-30 אחוז. יש הרואים באזכורים בספר בראשית, על אברהם ומלכי כיכר סדום הנופלים לבור בעמק הסיידים, תזכורת לתקופה כזאת שבה האגן הדרומי התייבש לחלוטין, באופן טבעי.

2

3

1

עשרות קוב מהמוביל המלוח שתופס מעיינות בשולי הכינרת, מעט בויב ושפכי בריכות דגים מעמק בית שאן.

כשמגיעים היום צליינים אל מקום טבילתו של ישו לפי המסורת הנוצרית בקאסר אל-יהוד – מצודת היהודים, הם מגלים זרזיף מים לא מרשים במיוחד, אך הם טובלים בו בכל זאת, כי מסורת זו מסורת.

לא מעט מסורות יהודיות נקשרו במקום גם כן. זהו המקום שדרכו הוביל יהושע את בני ישראל אל הארץ המובטחת, זהו המקום שבו עצר אליהו את זרימת הירדן, חצה את אפיק הנהר ועלה השמימה במרכבת אש כשהוא משאיר מאחור את תלמידיו אלישע, וזהו המקום שבו ריפא אלישע את נאמן שר צבא ארם מצרעת באמצעות טבילה במי הירדן. ייתכן מאוד שקדושה זו גרמה לכך שיוחנן המטביל בחר לבצע את טקסי ההטבלה שלו במקום זה. צריך לזכור שיוחנן המטביל וישוע חיו ומתו כיהודים. ישוע הפך למשהו אחר וייסד דת חדשה רק ברגע ששב לחיים לאחר מותו.

בכל אופן, ברגע שהמקום התקדש ליהדות ולנצרות הוא הפך לחשוב גם בעיני האסלאם. משה – מוסא, וישו – איסא, הפכו לנביאים חשובים המקדימים את בואו של מוחמד בתרבות האסלאם. כיום ניתן להגיע בקלות לקאסר אל-יהוד, בעיקר בעקבות כך שהירדנים החלו לפתח אתר טבילה על גדתו השנייה של הירדן, ובתגובה לכך אפשרה ישראל לחצות את גדר המערכת ולהגיע לביקור ממש על גדת הירדן, לטובל באותם המים שבהם טבל ישוע (או שלא), לקחת מים בבקבוק למזכרת ולחזור הביתה שמחים ומאושרים.

ממלכת ירדן עצמה סכרה את נחלי הרי מואב והגלעד והיא משתמשת במים לחקלאות ושתייה. מצב משק המים בירדן חמור בהרבה מזה שבישראל, וישנן שכונות בבירה רבת עמון שבהן אין מים זורמים בברזים במשך רוב ימות השבוע, ואנשים נאלצים לאגור מים במכלים.

כל אלו הביאו לכך שים המלח לא מקבל את כמויות המים שנהג לקבל בעבר, ולמעשה מפלס המים שלו יורד בין מטר למטר ו-20 ס"מ בכל שנה. ים המלח מקבל מים כיש שיטפונות במדבר יהודה ובנחל הערבה, כשגם חלק מהמים האלה נתפסים במאגרים, ובמקרי קיצון כמו בחורף 1992 שבו הכינרת איימה להציף את חופי טבריה וסכר דגניה נפתח, וכמו בעת ההתקוממות בסוריה שגרמה לקריסת סכרי הירמוך לפני כשנתיים ולשחרור מים במורד הירמוך אל הירדן וים המלח.

אחת מתוצאות הלוואי של התייבשות ים המלח היא היווצרות בולענים לאורך חופיו. בדצמבר 2014 נפער בולען במגרש החניה של חוף מינרל, ואוטובוס ריק מנוסעים כמעט נפל לתוכו. בפברואר 2015, בזמן כתיבת כתבה זו, הנוסעים בכביש 90 מוסטים למעקף העובר דרך שמורת עין גדי, עקב חשש לקריסת התוואי המקורי של כביש 90 לתוך בולען שנפער מתחתיו. הבולענים משבשים את הפיתוח החקלאי והתיירותי לאורך חופי ים המלח, ולא מוסיפים שלווה נפש לאנשים החיים באזור ים המלח ולמבקרים במקום (כתבה המוקדשת לתופעת היווצרות הבולענים הופיעה בגיליון "טבע הדברים" מספר-89).

אם כך, האגן הדרומי, שעומקו היה כשישה מ' בלבד, היה אמור להתייבש כבר מזמן, ועם זאת אנו שומעים שהוא דווקא הולך ועולה ב-20 ס"מ בכל שנה. איך זה ייתכן?

מפעלי ים המלח שואבים מים מהאגן הצפוני של ים המלח לאגן הדרומי, באמצעות משאבות רבות עצמה. בעקבות ירידת מפלס המים גם באגן הצפוני נדד מיקום המשאבות צפונה פעמיים – לאזור עמוק יותר באגן, כדי שניתן יהיה להמשיך להזרים מים לאגן הדרומי.

- 1.** גם הירדנים תורמים את חלקם לייבוש הימה – פרט למפעלי ים המלח שלהם, שמשלימים את מה שהתחילו הישראלים, הם מקימים סכרים כדי לאגור את מי הגשמים לפני שהם יישפכו לים – לשימוש היישובים באזור. כאן, הסכר במוצאו של ואדי ארנון לכיוון הים.
- 2.** קו החוף המערבי של האגם הצפוני של ים המלח מראה את גודל הנסיגה של החוף. צילם: אודי רן
- 3.** הבולענים – תופעה שנובעת ממגע בין המים המתוקים התת-קרקעיים ובין שכבות המלח שהתגלו באזורים שהתייבשו. צילם: אודי רן

באגן הדרומי המים זורמים בבריכות, והם מנותבים על ידי סוללות עפר. המתארחים במלונות ים המלח שרוצים לרחוץ בים המלח, רוחצים למעשה בבריכת ענק, הנקראת בריכה 5 בפי התעשיינים, ומשמשת לאידוי מים ושקיעת מלח בקרקעיתה. בכל שנה שוקעת שכבת מלח בעובי 20 ס"מ בקרקעית בריכה זו, וכדי למנוע את גלישת המים מעבר לדופנות הבריכה מגביהים מפעלי ים המלח בכל שנה את דופנות הבריכה. חומר הכרייה נלקח משפכי נחלים קרובים במדבר יהודה ומהווה פגיעה נופית אף הוא. נוצר מצב שכיום בחלק ממלונות ים המלח צריך לעלות במדרגות כדי להגיע אל חוף הבריכה התעשייתית. חשוב לציין שהמלונות יושבים על שטח שהוחכר להם על ידי המפעלים, והזיכיון לפעילות בשטח הוא של מפעלי ים המלח.

2

1

3

1. המלונות שלחופו של ים המלח יושבים למעשה לחופי בריכות האידוי של מפעלי ים המלח. הבריכות משקיעות מדי שנה כ-20 ס"מ של מלחים, שמעלים את מפלס המים. צילם: אודי רן

2-3. מפעלי ים המלח הירדניים, הממוקמים ממזרח למפעלים הישראליים. צילם: אודי רן

במפעלי ים המלח הירדניים, הנמצאים מעבר לגבול ונבנו באמצעות ידע שפותח בארץ, מגלים ששם כורים את המלח כבר שנים רבות, ונותנים אותו לתושבים המקומיים לשימושם. כנראה שזה בכל זאת לא פוגם ברווחיות הפעילות שלהם. מפעלי ים המלח הירדנים חוו קריסת סוללה בשנת 2006, דבר ששכנע אותם כי יש צורך בקציר מלח מקרקעית הבריכה כדי לאפשר תפעול תקין. בארץ, לפי דברי מומחים, כ"ל - כימיקלים לישראל, המפעילים בין השאר את מפעלי ים המלח, יוכלו להמשיך ולהגביה את סוללות בריכה 5 עד 2017, מבלי להסתכן בקריסה. זה גם היעד שהציבה המדינה לקציר המלח, במימון של 80 אחוז על ידי כ"ל. נתון זה מוצג כויתור גדול מאוד מצד כ"ל, הלוקחים על עצמם לממן 80 אחוז מעלות של 5.6 מיליארד ש"ח, אך אם לוקחים בחשבון שאין להם ברירה אחרת אלא לקצור את המלח, או להסתכן בקריסה של הסוללות, הרי שהם קיבלו מענק מהמדינה של 1.4 מיליארד ש"ח, על חשבון משלם המסים.

בכל מקרה, כשמתייחסים לסיבות לירידת מפלס ים המלח צריך להיות הוגנים ולהודות שבריכות האידוי של מפעלי ים המלח אינן הסיבה העיקרית לאבדן המפלס של האגן הצפוני. הן מאיצות תהליך

נוצר מצב שבו עליית מפלס בריכה 5 מתחיל לאיים על המלונות עצמם, כשיש סכנה של חלחול מי מלח ליסודות המלונות, והפתרון הזמני לכך הוא חומה ומשאבות תת-קרקעיות שאמורות לעצור את חלחול המים. מבריכה 5 המים מוזרמים דרומה לבריכות אידוי נוספות, החורגות בחלקן מהשטח הטבעי של האגן הדרומי עד 1979. בבריכות אלו שוקע חומר הנקרא קרנליט. את החומר הזה, שהוא רך בהרבה מהמלח קשה התמס ולכן קל יותר לקצירה, קוצרים באמצעות דוברות מיוחדות ושואבים בצינורות אל מפעלי ים המלח. המפעלים פועלים בשרשרת ומפיקים אשלג, ברום ומגנזיום, המשמשים בעיקר לדשנים לחקלאות המשווקים לכל העולם. בסך הכול, אופן ההפקה באמצעות אנרגיית השמש נחשב לידידותי לסביבה, ואם משווים אותו להפקה בקנדה, למשל, במכרות בהרים, הרי שהוא דורש הרבה פחות השקעת אנרגיה.

נחזור לבריכה 5 - "חוף הים" של הנופשים במלונות. בטווח הארוך המצב שבו הבריכה הולכת וגובהת בכל שנה הוא לא יציב, ונדרש טיפול מקיף יותר בבעיה. הפתרון שהציעו מפעלי ים המלח היה פשוט להעתיק את המלונות ממקומם, ולבנות אותם במפלס גבוה יותר, שגם אליו יגיעו המים בתוך כמה שנים. בנוסף הם ביקשו אישור מהמדינה להקים את בריכה מספר 6, צפונה מהבריכה הקיימת, לרגלי מצדה, וכך להגדיל את שטח האידוי העומד לרשותם.

מדינת ישראל התנגדה לפתרון זה וחייבה את מפעלי ים המלח לכרות את המלח המצטבר בבריכה בכל שנה, וכך להגיע למצב של שיווי משקל שבו הבריכה שומרת על מפלס קבוע, והמלונות יכולים להישאר על כנם. מפעלי ים המלח התנגדו לפתרון זה בטענה שהוא יקר מדי וקשה לביצוע מבחינה טכנית. כשמתכילים מה קורה

1. ואדי נומירה, היורד לכיוון ים המלח, מאפשר תצפית על בריכות האידוי שבאגף הדרומי. אמנם למפעלי ים המלח תרומה לא מבוטלת להתייבשות האגף הדרומי, אבל כדי לעשות אתם צדק – צריך לזכור שהמים מתאיידים גם ככה. אלא שהבריכות מגדילות את שטח האידוי בעשרות אחוזים – מצב שלא היה קיים לו האגף היה מיובש. ובכל זאת, מן הראוי לזכור את תרומת המפעלים לכלכלת המדינה, וכן את העובדה שהם מאפשרים למלונות להמשיך ולקבל תיירי מרפא.

2. עין פשחה - עין צוקים - מקבל את מימיו ממעיין הנובע כל השנה, ומאפשר את קיומה של שמורת טבע יוקה יפהייה, על גדות ים המלח, עם צמחייה ייחודית. צילם: אודי רן

אנדמיים (שלא מצויים בשום מקום אחר בעולם) רבים. קיום השונית מותנה בצלילות המים, והחשש הוא ששאיבת כמות רבה כל כך של מים תפגע בצלילות המים במפרץ אילת. הטענה של המצדדים בתעלה היא שאם השאיבה תיעשה מעומק המפרץ, בעומק מים של 100-150 מ' ולא מהאזור הרדוד, זה לא יפגע בצלילות המים, אך נושא זה לא יוכח עד שלא ינסו אותו בפועל.

בעיה שנייה שעליה היו צריכים המתכננים להתגבר היא שבעת השאיבה של המים ישאבו איתם גם דגים, דגיגים ובעלי חיים ימיים אחרים, שיוצמדו על ידי הזרם למסננים וימצאו שם את מותם.

בעיה שלישית – כשמדובר בהעברת המים בבקע הערבה, שהוא קו שבר פעיל המועד לרעידות אדמה. דליפות מהצינור יכולות להביא להמלחת מאגרי מי התהום שבערבה ולפגיעה במערכת האקולוגית הייחודית הזאת, וביישובי הערבה המתבססים על חקלאות ותיירות.

שקורה בעיקר עקב מניעת כניסת המים שנכנסו בעבר לים המלח. את עודפי המים שנותרים בסוף תהליך הפקת המינרלים הם משיבים חזרה לאגן הצפוני של ים המלח. עדיין, אם היו נותנים לאגן הדרומי להתאדות לחלוטין, שטח הפנים של ים המלח היה קטן וקצב איבוד המים היה מואט בכ- 30 אחוז.

בעלי העניין הרב ביותר בשימור מפלס האגן הצפוני של ים המלח הם מפעלי ים המלח עצמם. הם לא מעוניינים להמשיך להסיט את תחנות השאיבה שלהם צפונה, בעלות לא מבוטלת, והם לא מעוניינים בשינוי הרכב המים של ים המלח עצמו, כפי שעלול לקרות לפי חלק מהחלופות המוצעות.

אם כך, מה ניתן לעשות כדי למנוע את המשך ירידת המפלס?

הפתרון שאותו מנסים לקדם בבנק העולמי, בשיתוף ירדן וישראל, הוא תעלת ימים שתקשר בין הים האדום לים המלח (Red Dead Channel). הכוונה היא להעביר בתעלה או בצינור כ- 1.8 מיליארד קוב מים מהים האדום דרך הערבה, ולהעלות אותם להרי מואב, שם יותפלו 0.8 מיליארד קוב ויוזרמו לרבת עמון. זהו למעשה המניע העיקרי להעברת התעלה. התמלחת שתישאר מתהליך ההתפלה, בהיקף של מיליארד קוב, תזרם לים המלח ותפצה על אבדן המים שלו. ראוי לציין שהתפלת מי ים בהיקף כזה במפעל אחד עדיין לא בוצעה בשום מקום בעולם, ושלידן אין ניסיון קודם בהתפלת מי ים.

פתרון זה כרוך בכמה איומים סביבתיים. קודם כול מדובר בשאיבת כמות גדולה של מים ממפרץ אילת, שבו מתקיימת שונית האלמוגים הצפונית בעולם, מערכת אקולוגית רגישה ומיוחדת בעלת מינים

קווי הגובה מצביעים על קצב הירידה המהיר של מפלס האגן הצפוני, בכ- 1.2 מ' בשנה. צילם: אודי חן

פתרון נוסף שעליו לא מרבים לדבר הוא שימוש במקור המים היחיד במרחב הקרוב אלינו, ולא מנוצל לחלוטין על ידי האדם. הכוונה היא לנהר הליטני, הזורם במרחק של כארבעה ק"מ מגבול ישראל באזור ברך הליטני, ליד מטולה. תאורטית, ניתן להסיט מים ממנו לעבר החולה, הכינרת וים המלח, בקלות הנדסית רבה, ולאשש גם את אזור הכינרת והחולה, ולא רק את הירדן הדרומי וים המלח. כיום, מתוך 920 מיליון קוב הזורמים בליטני בשנה, כ-350 מיליון קוב זורמים לים ולא מנוצלים. כמוכן שלא ניתן להסיט את המים בכוח ללא הסכמת לבנון; במצב יחסים אחר, ניתן היה להגיע להסכם עם ממשלת לבנון על פיו תשלם ישראל עבור המים האלו.

מבחינה פוליטית כרגע זה לא אפשרי, וקשה להניח שלבנון תסכים לשתף פעולה עם הרעיון הזה, אך מבחינה סביבתית נטו זהו הפתרון היעיל ביותר, שגם חף מסיכונים סביבתיים. כפי שצינינו כבר קודם, למציאות פוליטית יש נטייה להשתנות, אך השלכות הנזק שהאדם גורם לסביבה נשארות גם לדורות שאחרינו.

אם לא נעשה דבר לאישוש מפלסו של ים המלח, הוא צפוי להגיע למפלס של 550 מ' עד שנת 2070, ולמעשה נישאר עם סוג של ביצה, מלוחה מאוד, אבל לא קרובה לים המלח בשיא תפארתו, כמו זה שהכרנו בעבר. אם לא נדע לשמור על משאבי הטבע שלנו, בסופו של דבר נסבול גם אנחנו מהשלכות הידרדרות המערכת האקולוגית באופנים שלא תמיד אפשר לצפות מראש.

הבעיה הרביעית היא שהרכב התמלחת שונה מהרכב המים שים המלח קיבל בעבר – מי נחלים שפירים. בניסויים בקנה מידה קטן שבוצעו התגלה שראקציה בין שני סוגי המים תוביל להיווצרות גבס מרובה. המצדדים בפרויקט טוענים שאם יפזרו אותו נכון הגבס ישקע בקרקעית הים. שוב, מדובר בהערכה שלא תמומש עד ששני סוגי המים ייפגשו.

הבעיה החמישית שהתעוררה לא מזמן היא החשש ליציבות השלטונית בירדן. לפני פרוץ האביב הערבי, משטר מובארכ במצרים למשל נראה יציב מאוד. מאז עבר המשטר תהפוכות. גם מצב השלטון בירדן, אף על פי שנכון לעכשיו הוא נראה יציב, הוא למעשה נזיל, וכמות הפליטים מסוריה ומעירק ועליית תנועות מוסלמיות קיצוניות מאיימות עליו.

המסקנה מכל זה היא שהבנק העולמי כנראה לא ייקח בזמן הקרוב את הסיכון לנסות ולהעביר את התעלה הזאת. ההימור פשוט גדול מדי.

פתרונות חלופיים שהועלו הם העברת תעלה מהים התיכון לים המלח, בכמה תוואים. דרך הרי יהודה – מאוד בעייתית לביצוע מבחינה הנדסית. דרך הקישון ועמק זרעאל – מאיים על החקלאות בעמק זרעאל במקרה של דליפה. גם בפתרון זה מקור המים הוא ממי ים אחר, ועלול לגרום לגבס, וירדן לא תיהנה מהמפעל כפי שיכלה ליהנות מתעלה מהים האדום.

פתרון נוסף שהועלה הוא שימוש במים מותפלים או במים שיובאו מטורקיה או יוון, שיוזרמו בצנרת המוביל הארצי אל הכינרת, יאששו את המפלס שלה ויאפשרו את הזרמתם בירדן הדרומי לעבר ים המלח כמו בעבר. קשה לראות איך פתרון זה יעמוד במבחן הכלכלי.